



ՄԱՐԿԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ



ՀԱՏՈՐ 38.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՄԱՅԻՍ 1, 1886

ԹԻԻ 18.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երես
Հակե	137
Փայտեայ Յեշո	137
Հին, Հին Պատմութիւնը	137
Մեկնութիւն	138
Միայն Յիսուսի Համար (Երգ)	139
Անհատական Երգը	139
Երկրորդ Գաղաթ Բուհի Գետին Վրայ	139
Պաշ Աւանդ	140
Երկրորդ Վերջին Գիտը	141
Չարմանայի Գետեր	141
Այլապէս	141
Համակերպ	141
Համակերպ Բարձրակարգ	143
Արժէք Դրամը	144

ԱՒԵՏԱՐԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամէն Շաբաթ օր:

Տարեկան գինն է՝ ի Թուրքիա՝ 2 Մեհիտիյէ, վեց ամսեայն՝ 1 Մեհիտիյէ, Կանիսիկ, եւ հատը 40 փարա: Օտար երկրաց համար տարին 45 դանեկան, Կանիսիկ: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է:

Խմբագրութեան եւ բաժանորդագրութեան պատկանեալ նամակներ պարտ է ուղղել առ Մր. Հ. Ս. Պարնըմ, Ամերիգան խան, Կ. Պոլիս:

Ամերիգայի Միտիտարաց Ընկերութեան Կողմանէ,
Հ. Բ. Կրիտ, ՍՄԲԱԳԻՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՓՈԽ—ՍՄԲԱԳԻՐ

ՀՍԿԵ

Կենաց մեծ ճգնաժամերը և փորձութիւնք կու գան մեծաւ մասամբ, երբ կ'ալկնկարուին սակաւ: Նոյնպէս են նաև մեծ պատեհութիւնք: Երկատարող մը կ'երեւակայէ թէ երբ իւր մեծ փորձանքը դայ, պիտի ունենայ ժամանակ մասնաւոր պատրաստութեան, նման մեծ նամարտիկի մը որ դիմէ ժամանակը՝ յորում իւր տոկուն վիճակը պիտի դըրուի ի փորձ, և կու տայ ինքզինք կատարեալ վարժութեան: Բայց այսպիսի պատեհութիւնք դուն ուրեք կը տրուին: Չկայ պատրաստութիւն բացառիկ պատեհութեանց համար, բայց անոնցմէ, զորս մարդիկ իրենց առօրեայ գործոց մէջ կը ստանան: Իւր առժամեայ ջանից և հաւատարմութեան աստիճանն է չափ պատրաստութեան այն երեւելի ժամուն համար երբ որ դայ. ո՛չ նուազ յանկարծակի և յանպատրաստից կու գան մեր մեծագոյն փորձութիւնք, և այս է մեծ վտանգը որ կը սպասէ մեզ: Բարբ

չեն նման դրամագլխոյ որ հաւաքուելով գործածուին ըստ հարկին: Ճշմարիտ է թէ ցորչաւի մէկը կը մնայ մարդը, արդարաւորով և ուղիղ, այնչափ աւելի անյողդողդ և հաւաստի կ'ըլլայ անոր մը շուրջ գէպ աղնին:

Բայց դուն ուրեք կը պատահի օր մը, երբ բարբը փորձի չենթարկուի նոր ճիգով մը յորում այն կամ ոչն որ կրկնուած է այնչափ անդամ, պէտք չըլլայ դարձեալ կրկնել ի մասին ուղիղ կամ սխալ խնդրոյ մը:

Պօղոս առաքեալ որ քաջ աշխատողներէն է, և որոյ կենացը մէջ չկար հանգիստ աշխատութենէ, կը նեղուէր շարունակ վախճալով թէ այլոց ամէն բարեք ընելէ զինի, կրնար ինքն խոտելի դառնուիլ: Նոյն վտանգը դարանած է ամէն մարդու ճամբուն վրայ, և անցելոյն բարութիւնք չեն կրնար պաշտպանել զանկա: Բարբը կրնայ պաշտպանուիլ միայն յարատե ջանքով, ջանք մը՝ յորում չկայ վստահութիւն, զինադուր կամ դաշն խաղաղութեան: Ոչ ինչ կրնայ ապահովել դմարդ, բայց ի կատարեալ յաղթութենէ որ քաջութեամբ կը ստացուի, մինչև որ մահուան աղբարարութեամբ ոչ ոք մնայ պատերազմի դաշտին մէջ: Պահալը՝ որ վայրիկ մը կը ներհէ իւր կեցած տեղը, կը բերէ վնաս շատ անգամ բանակին զոր կը պաշտպանէ, որչափ կը բերէ անխիղճ մասնիչը:

ՓԱՅՏԵԱՅ ՅԻՇՈՅ

Պաշտօնեայ մը ըսաւ անդամ մը. «Կը յուսամ, սիրելի որդեակք, թէ երբեք չէք թողուր որ ձեր բերնէն ելլեն յիշոցք: Բայց հիմա պիտի յիշեմ տեսակ մը յիշոց որոյ վրայ լսեցի թէ բարի կ'լին մը կը խօսէր քիչ ժամանակ առաջ: Կինը կը կոչէր այս տեսակ յիշոցը Ժայռայ յիշոց: Այս այնպիսի յիշոց է զոր ոչ արդայք միայն, այլ և շատ մարդիկ սովոր են ընել, երբ բարկացած են: Փոխանակ յաղեցունելու իրենց բարկութիւնը յիշոցներով, կը դոցեն իրենց դուռն ուժգին, կը նետեն անխիղճ արքայի, կը գոլեն ոտիւք գետինը, կը ցրուեն

կարասիները սենեկին մէջ, և ամէն աղմուկ զոր հնար է ընել կ'ընեն: Միթէ յիշոց տալ չէ՞ այս, ըսաւ կինը: Այս ևս այնպիսի զգայման արտայայտութիւն է, միայն այսպիսիք չեն հաներ իրենց բերնէն սոսկալի բառեր, այլ կարասիներուն կը թողուն ընել աղմուկ և աղաղակ, և այս է պատճառ որ կը կոչենք զայն Ժայռայ յիշոց: Կը յուսամ, սիրելի աղայք, որ դուք ամենեւին չէք գործածեր և ոչ մի տեսակ յիշոցի: Լաւ է թողուլ ոչ միայն բուն յիշոցը, այլ և փայտեայ յիշոցը:

ՀԻՆ, ՀԻՆ ՊԱՏԱՐԹԻՒՆԸ

Ուսուցիչ կ'ին մը կիրակի օր իւր դասին կանոնաւոր աշակերտներուն մէջ տեսաւ հին հանգերձներով աղքատ արդայ մը: Տիկինը չէր գիտեր թէ ինչպէս եկած էր տղան, բայց տղուն հազուստն էր ողորմելի, և միւս աղայք կը թուէին ծաղրել այս օտար մանկան աղքատութիւնը և անգութիւնը: Տիկինը քաջաց տղան իրեն քով, և հարցուց անունը: Տղան խոնարհեցունելով դուրսն՝ ըսաւ մեղմ ձայնով, «Յակոբ է անունս»: «Բանի՞ տարեկան ես», ըսաւ կինը ուրիշ հարցմանց հետ, և իմացաւ որ տղան տասը տարուան էր, և չէր գիտեր կարգալ: Տիկինը գլխով ըսաւ տղուն աւանջէն, «Դպրոցէն ետքը կ'ուզեմ որ տուն երթաս ինծի հետ»: Արդարեւ տալաւ տղան տուն, և նստաւ անոր հետ: Խնձոր մը առաւ անոր շահելու համար անոր սիրար, և սկսաւ խօսել անոր այսպէս. «Յակոբ, մայրդ ո՞ղջ է»: «Ես մայր տեսած չեմ», ըսաւ տղան, «Ես կը բնակիմ ոսկր ժողովող Բենիամինի հետ»: «Լաւ, Յակոբ», ըսաւ տիկինը, «կը յուսամ թէ կը սիրես զՅիսուս»: «Յիսուս ո՞վ է», հարցուց տղան: «Դ՛նչ, Յակոբ, լսած ըլլալու ես Յիսուսի վրայ խորհէ անգամ մը», կրկնեց կինը: Միտա միտ և զարմացեալ հայեցումով պատասխանեց տղան. «Ճշմարիտ կ'ըսեմ որ երբեք լսած չեմ անոր վրայ: Կարծեմ թէ մեծ մարդ է Յիսուս, և արժանի չհամարիր խօսել Յակոբայ հետ»:

Տիկինը մինչև այն օր տեսած չէր մարդ մը որ չգիտնար Յիսուսի անունը։ Ի սկզբան զարմանալի դող մը եկաւ անոր վրայ, յետոյ ցնծութիւն, վասն զի առիթ ունեցաւ խօսիլն սրտամոլութիւնն ընել նոր անձի մը առաջին անգամ։ Աղօթ մը ըրաւ, «Տէր, օղնէ ինձ,» և սկսաւ խօսել Յիսուսի վրայ։ Տղան մտիկ կ'ընէր ապշած, ակնկառոյց, աչուրները ևս քան զեւ սեւեռեց տիկնոջ վրայ, տակաւ մօտեցաւ և մօտեցաւ անոր, մինչև արմուկը դրաւ անոր ծնկան վրայ։ Արտասուք եկան լցան աչուրներուն մէջ և կը վաղէին այտերն ի վար, և ի վախճանի ըսաւ. «Շատ զարմանալի է որ ոչ որ մինչև ցարդ խօսեցաւ ինձ թէ Յիսուս մեռած է ինծի համար։ Գիտէ՞ք որ այսպէս է ստուգիւ։ Ես կը կարծէի թէ բան մը չեմ արժեք։ Կ'աղաչեմ, ըսէ, ո՞ր թաղուեցաւ Յիսուս։ Կ'ուզեմ ծաղիկներ դնել անոր գերեզմանին վրայ։» Տիկինը բռնելով իւր խանդավառ տանքն այս խօսքին վրայ՝ ըսաւ. «Յակոբ, ես քեզ դեռ չըմի լաւագոյն բանը։ Գերեզմանը չէր կրնար պահել ըզր Յիսուս։» և տիկինը սկսաւ պատմել անոր Յիսուսի յարութիւնը և համարձուած։ Մանուկ ունկնդիրն իբր թէ կախարդեալ մնաց լսելով թէ Յիսուս աղօթած էր Յակոբայ համար, թէ այնչափ մօտ էր Յակոբայ, որչափ Յակոբ ուսուցիչ տիկնոջը, և թէ Յիսուս սրտաբառաւ էր Յակոբայ համար օթեան մի յերկինս։ Պատմութիւնն այն ատեն միտեցաւ խոր ի սիրտ Յակոբայ որ ըսաւ այսպէս. «Չեմ գիտեր թէ մարդ մը ինչպէս կրնայ չտիրել զայն որ մեռած է անոր համար. սակայն ի՞նչպէս գիտնամ թէ ինչ կը պահանջէ ինչ որ ընեմ։ Չեմ կրնար տեսնել զնա, և ոչ լսել անոր խօսքը։ Երանի թէ տեսած էի զնա իւր մահուանէն առաջ։» Տիկինը սկսաւ խօսել անոր Սուրբ Գրոյց վրայ, այն զօրութեան վրայ զոր Գրիստոս կու տայ անոնց որ կը ջանան հնազանդել նմա, և թէ ինչպէս կրնանք մենք հիմա մօտ ըլլալ անոր որ արդէն վաղուց յարեաւ և համբարձաւ։ Յակոբ ըսաւ հետաքրքրութեամբ. «Դուք ըսիք ինձ թէ Յիսուս կու գայ բնակել սրտիս մէջ, դիտեմ սակայն թէ պիտի չուզէ մնալ տեղ մը ուր այնչափ աղտոտութիւն կայ։ Երեկ ջանացի դողնալ խնձորներ. երբ կ'անօթեմ, կը խորհիմ միշտ բան մը դողնալ։ Արդ, ի՞նչպէս կրնամ այս սոսկ կայի զգացումները նետել սրտէս որ բարի ըլլամ։» Տիկինը խօսեցաւ Յակոբայ աւելի երկար Յիսուսի սիրոյն և անոր քաւիչ արեան վրայ։ «Կ'աղաչեմ, տիկին,» ըսաւ տղան, «կրնամ ըսել Յիսուսի թէ ով եմ ես։ Չեմ գիտեր ինչպէս կրնամ խնդրել անկէ, քանզի չեմ կրնար տեսնել զնա։ Բա՛րէ, կը բաղձայի որ իբրեւ մարդ խօսէի անոր հետ,

և նա պատասխանէր ինձ։ Տիկինը սորվեցուց անոր թէ աղօթելը խօսել է Յիսուսի հետ։ «Կրնաս ըսել անոր,» ըսաւ, «ինչ որ կ'ուզես, և խնդրել անկէ։» «Լաւ,» կրկնեց Յակոբ, «կ'ուզեմ որ նախ դուն խօսիս ինծի համար առոր, քանզի դուն վաղուց կը ճանչնաս զնա, և Յիսուս կրնայ աւելի տեղեկութիւն առնալ Յակոբայ վրայ, եթէ ուրիշ մը օղնէ անոր։» Ուստի երկուքը միանգամայն եկան ծնկան վրայ աղօթել։ Տիկինը ճանչցուց զՅակոբ Յիսուսի, ինչպէս կը փափաքէր նա։ Յետոյ պարզ և միամիտ հաւատով ըսաւ Յակոբ. «Այլ զգամ որ արդէն ընտանեցայ անոր, և այլ ևս չունիմ պէտք քեզ, ես անձամբ կրնամ խօսել անոր։» Տղան առաւ իւր հին գլխարկը, և կը փութար մեկնել, մինչ տիկինն հարցոյց անոր, «Ի՞նչ կը փութաս, Յակոբ,» Գանկարծ և միամտութեամբ պատասխանեց տղան. «Այլ փութամ երթալ տուն և խօսել Յիսուսի վրայ Բենիամինի։ Հիւանդոտ մարդ է, և կը վախճամ թէ Յիսուսի վրայ չըսած մեռնի։» Յետոյ կէս ծածկելով բերանն աւիով՝ կ'ըսէր կամաց. «Ես խրատ տուաւ ինձ դողնալ խնձորները, վասն այսորիկ կը փութամ երթալ։ Մնաք բարեաւ։» Այս պատմութիւնը ճշմարիտ է։ Այսպիսի հեթանոսութիւնն ո՛րչափ կայ մեր եկեղեցեաց սահմանէն քարքնկէց մը հեռուն։ Հոս կը տեսնենք այն հին, հին պատմութեան հիանալի արդիւնքը, որ դեռ այնպէս զօրեղ և ազդու է ինչպէս էր ի սկզբան։ Մենէն ո՞վ կրնար այնպէս պարզ ըսել այն պատմութիւնը։ Քրիստոնէութիւնն այսօր չկարօտիր լաւագոյն փրկիստիալութեան, այլ կ'ուզէ վաթք այնպէս ճշմարիտ, և սիրտ այնպէս սիրող, որ խիստ չգայ պատմել հին պատմութիւնը։

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

Թղթակից մը կը խնդրէ մենէ Սուրբ Գրոց հետեւեալ համարներուն մեկնութիւնը։

«Մնասեն Յեսու Տէրջը հետ խօսեցաւ, այն օրը որ Տէրը Ամօրհացիները Իսրայէլի որդւոց ձեռքը տուաւ, և Իսրայէլի առջեւ ըսաւ, Արեւ, դուն ալ Սյեղոնի ձորին դիմաց կայնէ։ Լուսին, դուն ալ Սյեղոնի ձորին դիմաց կայնէ։ Եւ արեւը կայնեցաւ, և լուսին իւր տեղը մնաց, մինչև որ ժողովուրդը իւր թշնամիներէն վրէժ առաւ։ Միթէ ասիկա Ուղիղին գրքին մէջ գրուած չէ։» ուստի աւրել երկնից մէջտեղ կայնեցաւ, և ըման մէկ օրի մը չափ մասնելու չարտորաց։» Յես. Ժ. 12, 13։

Այս է մասն պատմութեան մի մեծ պատերազմի ի մէջ Իսրայէլացւոց և թշնամեաց նոցա։ Յեսու ցուցուց զինք իբրեւ կարող զօրավար արադ արշաւանօքն ի գիշերի և յանկարծական յարձակումն Ամօրհացւոց ահաւոր զօրաց դէմ որք բանակած էին Իսրայէլի դէմ։ Բայց այս պատերազմ չէր կուստակ մարդոց և մարդոց մէջտեղ, այլ էր պատերազմ ի մէջ Եհովայի և անոր թշնամեաց։ Վասն որոյ մինչ Իսրայէլացիք կը կատարեն

պատերազմին մէջ իրենց մասը քաջութեամբ և յաջողապէս, Տէրը կ'օգնէ անոնց որոտում յարուցանելով, որմէ կը նետուին կարկուտի մեծ քարեր Ամօրհացւոց վրայ և աւելի մարդ կը սպանուի անոնցմէ մինչ կը փախչէին քան որչափ Իսրայէլացիք եղան կարող սպաննել։

Յեսու կը փափաքի ընալինջ ընել իւր թշնամեաց այս մեծ բանակը։ Վասն որոյ կը հարածէ զնոսա մինչ կը փախչին դէպ ի հիւսիսային արեւմտեան կողմը Բեթորոնէ անցնելով։ Յեսու տեսնելով թէ ինչ կ'ընէր Աստուած, և թէ տակաւին Աստուծոյ նպատակը չէր կորսնցունել զԱմօրհացիս խաղառառանց իւր ժողովուրդը դործածելու իբրեւ միջոց, կը լցուի իսկոյն եղանակամբ կոչել զԱստուած յօգնութիւն այնպիսի միջոցաւ որ Իսրայէլացւոց յանգ հանել տար կոտորածի դործը, և իբրեւ գործակալաբար Աստուծոյ կը հրամայէ արեւին և լուսնին որ կրնային տեսնուիլ երկնից տարբեր կողմերը՝ չարժեալ կել իրենց լուսոյն ցրացումը և երկնցունել որք բաւական այս նպատակին համեմուտ։ Եւ եղաւ այնպէս։

Յեսուայ գրքին հեղինակը կ'ընդօրինակէ այս համարները հին գրքէ մը որ հաւանաւ կանապէս էր հաւաքումն բանաստեղծութեանց։ Ուղիղին գիրքը թերեւս էր հաւաքածոյ տաղից որ կը հռչակէին գործերն համբաւոր արդար մարդոց որ կ'աղբէին երաջեցւոց պատմութեան նախնի աւուրց մէջ։ Ասոնց մին էր Յեսուայ վրայ բանաստեղծական ոտանաւոր մը որ ընդօրինակուած է հոս։ Յեսուայ գիրքը գրողը կ'ընդօրինակէ զայն իբրեւ պատմելով թէ պատահեցաւ այն դէպքը նկարագրապէս։

Եթէ այս դէպք ստուգիւ պատահեցաւ, էր հրաշք ոչ աւելի զարմանալի քան որեւիցէ մին բազում հրաշք զոր կատարեց Եհովայ ի չնորհա իւր ժողովուրդեան։ Աստուած որ ըստեղծեց և կը պահէ բոլոր աշխարհները, կարող էր ընել այս հրաշքն այնչափ դիւրաւ որչափ ուրիշ որեւիցէ հրաշք առանց մեռսակար հետեւանք յառաջ դադու։ Բայց յառաջ բերելու համար նպատակ եղեալ արդիւնքը, չէր հարկ կատեցունել երկրիս թաւալումն իւր առանցից վրայ։ Երբեմն պատահած է որ միջնորդաբար մի մասնաւոր վիճակին մէջ հաւք երեւցած են իբրեւ կախեալ յօդա շատ ժամերով դեռ մօտ չեկած այնչափ որ տեսանելի ըլլան միջնորդաբար ստորական վիճակին մէջ։ Եւ Աստուած կարող էր յառաջ բերել միջնորդութիւն վրայ այնպիսի աղքեցութիւն որ արեւն և լուսնին երեւին Իսրայէլացւոց անչափ կեցած ժամերով։

Եղական դէպք է սակայն այն որ ոչ այլ ուրեք ի Սուրբ Գիրս կայ անհարկութիւն անոր բայց եթէ միայն Ամբակումայ Գ. 11 համարին մէջ, այն ևս տարակուսելի յոյժ։ Կը թուի օտարոտի անոր չիշուելն ի շարս զարմանալի դործոց հաւատոյ որ գրուած են երրայեցւոց թղթոյն ԺԱ. զլսոյն մէջ։ Եսայեայ ԻԲ. 21 համարը կ'ակնարկէ ի Գաբառն յողթութիւնը. բայց չիստի արեւուն անչափ կենալուն վրայ։

Ի նկատի ունելով այն դէպքին չիշուելը Սուրբ Գրոց մէջ ուրիշ տեղ, նկատելով նաև որ այս համարներն են առնուած բանաստեղծական գրուածէ, Ուղիղին գիրքէն, ոչ սակաւ ուղղափառ մեկնիչք միտեալ են համարել զայն նման այլ բանաստեղծական նըկարագրութեանց, որպիսի են Ամբ. Գ. Սաղմ. ԺԲ. և Ես. ԺԳ. 9—13, ԺԴ. 9—15։

Յուլի 30, 31, որ վկայութիւն բերուած է Գործ. Բ. 17—21 համարներուն մէջ իբրեւ կատարուած յաւուր Պէնտէկոստէի: Հոմերոս կը խօսի Արամեանոսի վրայ թէ՝ աղօթեց որ արեւը մարը չմոռնէր մինչեւ նա անարի չը հարկանէր զՏրոյիս: Գերորա իւր երգոյն մէջ (Դատ. Ե. 20,) կ'ըսէ, «Աստուերն իրենց չըջաններէն Սիւտարայի դէմ՝ պատերազմ ըրին»: Տես նաեւ Դաւթի խօսքը: Սաղմ. ԺԷ. 7—13: Ոչ ոք կը մեկնէ այսպիսի ասացուած նկարագրապէս: Եւ Գործ. Բ. 17—21 համարներուն մէջ իբրեւ կատարուած յաւուր Պէնտէկոստէի: Հոմերոս կը խօսի Արամեանոսի վրայ թէ՝ աղօթեց որ արեւը մարը չմոռնէր մինչեւ նա անարի չը հարկանէր զՏրոյիս: Գերորա իւր երգոյն մէջ (Դատ. Ե. 20,) կ'ըսէ, «Աստուերն իրենց չըջաններէն Սիւտարայի դէմ՝ պատերազմ ըրին»: Տես նաեւ Դաւթի խօսքը: Սաղմ. ԺԷ. 7—13: Ոչ ոք կը մեկնէ այսպիսի ասացուած նկարագրապէս:

ՄԻԱՅՆ ՅԻՍՈՒՍԻ ՀԱՄԱՐ

Թէ չես կարող ըլլալ զընտիր,
Անցող դնացող ի մեծ ամբոյն:
Վերցուր ինկածն գետնատարած,
Խուժանն չընէ կոխան ոտաց:
Թէ չես կարող սէր արծարծել,
Արեւակցացը եռանդ չնշել,
Դիւր զով ձեռքերդ յաւող ձախտի,
Եւ ըստիմէ սիրտ տրխուրի:
Թէ պանդխտութիւն կարող ոչ ես
Մատչել, ժողով՝ զորքս ճանչես:
Բեր, բարեկամքդ, ճամբան փառաց:
Համոզէ՛, ո՛ւր ընկեր գտնաս:
Թէ եւ ընտալ գործիչ չըլլիս ինչ:
Եւ ոչ անունըդ երեւի
Խօսէ մէկ խօսք վասն ՅԻՍՈՒՍԻ:
Եւ վերջապէս պիտի լընուի:

ԱՆՀԱՄԱՏԻՆ ԵՐԱՅԸ

(Ծառ. Ե. 45)

Անոր մայրը բնաւ չէր սովոր սեղանոյ վըրայ գոհութիւն տալ լսելի ձայնիւ, այլ զընտիր միշտ կը խոնարհեցունէր վայրկեան մը եւ լոկի կ'աղօթէր ձայնիւ անոջ: Բայց այժմ նստաւ եւ թեթեւամտութեամբ ըսաւ, «Ուր անիւք եւ խմորք, քանզի վաղիւ սկսի մեռնիլը»:

Որպիսի սոսկալի բան: Անոր մայրը, բարեպաշտ ուսուցիչը անոր մանկական եւ անմեղութեան տարիներուն մէջ, արհամարհէ՛ ամէն կրօնական հաւատք եւ դառնաց չղիտականութեան կեղեցիներուն եւ խաւարին: Իրեն համար հոգ չէր, քանզի դեռ կը դառնէր երիտասարդական առողջ հասակին մէջ, յայտնել եւ պաշտպանել այսպիսի դաժաւարներ, բայց սիրելի եւ յարգելի մօրը դառնալն անհաւատութեան խաւարին՝ էր յոյժ անաւոր բան:

Այժմ տեսաւ նաեւ զայս, որ իւր տպուկ կուրծքէն մէջ վրիպած էր իւր ուշադրութենէն: Նոյն իսկ այն նուիրական հանգամանքն էր որով պաշարած էր մօրը զօրաւոր հաւատքը, որ տուած էր անոր, աւանդ քաջադէմութիւն առարկելու եւ հակառակել լու անոր դէմ: Իւր մօր հաւատոյն զօրութիւնը յանդգատեց ներշնչած էր անոր անխնայալի յոյս, բայց այժմ—

Երկար եւ ահաւոր լուսնիկ ետքը, մարդը պատասխանեց աղիւս եղանակաւ մը, «Կը վախճամ, մայր, թէ քու զգացմանց եւ դաժաւարաց լիութեան իմեն եղած է կարի յանգարծ այնպէս որ չես կարող ըմբռնել ինչ որ կը պարունակի անոր մէջ»:

Բայց մայրն ընդմիջեց զնա եռանդեամբ, ըսելով, «Ո՛հ, ոչ, սիրելիս, ամենեւին ոչ: Ես այնչափ կ'ընդունիմ մասնաւոր անտուշութիւններն որ ընտանի ես ինձ մեր շատ խօսակցութիւններէն եւ այնչափ այժմ կ'ընդունիմ քանի մը չհաւատարմութեամբութեամբութեամբ, որչափ երբեմն կ'ընդունէի Սուրբ Գրոյց վարդապետութիւնները: Խաբէութիւն դրուած է Աստուածաշունչիս ամէն կողմը: Հանդերձեալ կեանք, ճանաչել մեռնող բարեկամներն հանդերձեալ աշխարհի մը մէջ, քաղցր դաշտեր ահագին ջրհեղեղէ մը անդին, ամէնքն եւս առասպելական եւ ոչ ճշմարիտ: Պիտի հանդիպիմք անաղին ջրհեղեղին, այս ճշմարիտ է, բայց միայն ընկղմելու համար անոր սղոտոր ալեաց ներքեւ:

Չկան ոչ փառաց թագ, ոչ սուրբեր զայնս զնկու: քու հօրը վերջին խօսքերը թէ մենք պիտի հանդիպինք իրարու գետնային կողմէ մը, էին լոկ դառանցանք մեռնող հոգեւոր: Կընտարիմ ես հոս այսօր կենսաւոր եակ, բայց վաղիւ իմ անգղաց կաւ կ'ըլլայ մասնակցեմքդ: Կը կ'ըսենք, եւ իմ ամբողջ էութիւնս, այն իսկ զոր երբեմն հաճութեամբ կը կարծէի լինել անմահ հոգի—Ո՛հ, Աստուած իմ— իւր բոլոր անհուն փափաքներով, եւ ինչպէս կ'երեւակայէի, իւր յԱստուածութեան չնչեղ յոյսերով երանաւէտ անմահութեան յաւիտեանկան լուսոյ մէջ, իմաստութիւն, Բրիտանոս, ամէնքը, ամէնքը կ'երթան կ'ըլլան անյայտ սեւաւ եւ անլախճան զիշերուն մէջ— եւ այս, որդեակ իմ, է չղիտականութիւն»:

Բրտանոս մեծ կաթիլներ կային չղիտական նին՝ ձախտիւն վրայ: Պատրաստ էր տալ ամէն ինչ որ ունէր կամ մինչեւ անդամ ինչ որ պիտի ունենար աշխարհի մէջ ինչ կարող ըլլար դադարեցունել մօրը սոսկալի խօսքերը: Վասն զի աւելի անարեւել եղած էր իւր մօր նոր հաւատքին անյուսուցեան համար որուն պատճառաւ սառնուել կը զգար հոգեւոր խորերը, քան որչափ այլանդակ եւ տարած կուսական ցնորքներէ որք զարհուրեցունցած էին զնա ամբողջով եւ տարիներով:

Այնուհետեւ, յանկարծ անոր բոլոր երազը փոխուեցաւ, եւ տեսաւ որ մօրը դէմքը կը փոխուէր եւ մահուան դեղին դոյնը կը տարածուէր անոր դուռը երեսաց վրայ: Լուս եւ տաքնապէս կը կենար անոր շիջանող կեանքին քով, հոգին խռովեալ էր եւ կ'աղաչէր անբարբառ: Ո՛հ, երանի թէ վարող ըլլար միայն աղաղակել անոր, ստիպել զնա որ վերադառնար եւս առնուր իւր նախկին հաւատքը, դեռ չըսածուած իրմէ, մեռնիլ Բրիտանոսէի մը աներկելու եւ յաղթական մահաւամբ:

Բայց երազողին խելքը զրուսն էր, եւ անոր քաշուած շրթունքէն չեղաւ ձայն, մինչ մեղմ ձայնը որ առաջ այնչափ քաղցր էր միշտ, այժմ կ'այրէր եւ կը տոչորէր զնա իւր անողորմելի դաւանութեամբ ըսելով. «Գիշեր բարի, որդեակ, երկայն եւ անընդատ զիշեր բարի, վասն զի պիտի չըլլայ առաւօտ: Ես կ'երթամ անյատակ խաւարը, ուր ինչ առաջ ընկղմեցաւ հայրդ, կ'ընդ—անհամար արարածք, զորն ի գոյութիւն բերաւ զօրաւոր զխաւած մը, խորհրդաւոր զօրութիւն մը որ կը ստեղծէ եւ յետոյ կը սպաննէ: Մնաց բարեկամ, դու պիտի չտեսնես զիս այլեւս, եւ ոչ պիտի լսես երբեք դարձեալ ողջունի ձայն մօրդ շրթունքէն»:

Քնայողին բաղկերակները կը նետէին սաստիկ, եւ այնչափ փափաք կը զգար խօսելու խօսք մը, եւ սակայն կարող չըլլալով հանել ձայն, անոր խորհուրդները կարի յոյժ կը տաքնապէս անոր ուղեղը: Այս էր ինչ որ

կը խորհէր նա: «Ես պիտի տեսնեմ դարձեալ այն սիրելի մայրս: Տեղ մը եւ կերպիւ իւրեք րոպէ հանդիպիմ դարձեալ անոր որ ծնաւ զիս, եւ լսեմ դարձեալ անոր քաղցր ձայնը: մօրս հոգին չիլնար մեռնիլ»:

Բայց ճիշդ այն ժամ մանակ կը թռթռար սպառող շունչը, հրաժարական ողջունի նայուածք մը տեսնուեցաւ անոր գոյունող աչուներուն վրայ, եւ իբր թէ հեղնական կերպով մինչ կը պատասխանէր իւր սուտ յոյսերուն, եղաւ անոր մեռնող շրթունքէն զիշական եւ մարդարեական խօսք մը— «Ո՛չ եւս»:

Յուսահատութիւնը որ յառաջ եկաւ անոր անյոյս բաժանմանէն, ընդհատեց լուսնիւնը, եւ ժողովեց անոր բոլոր թաղկացեալ ոյժը, որ ջարդ դադուած էր, եւ գոչեց մարդը բարձրաձայն «Մայր», որ ընդ երկար տուաւ արձագանդ:

Սրիշնցաւ եւ ջատկեց կանգնեցաւ ոտիցը վրայ: Արեւուն լոյսը ծագած էր ամէն տեղ, ճառագայթ արձակուած էր մինչեւ անոր բարձին վրայ, իբր թէ զրկելով լուսոյ շառաւիղ մը նոյն իսկ անոր ուղեղին, ներս մտնել անկէ եւ փարատել անոր վատաբողջ հիւսկէները զորս անհաւատութիւնը հիւսած էր հոն:

Շատ կանուխ էր եւ ընտանեաց միւս անգամը դեռ չէին եղած իրենց անհեանքներէն դուրս: Ինք հաղնելով իւր հանդերձները ի ջու պարտեց: Ամենայն ուրեք կային ծաղկներ: Եւ իբր թէ անոնց լոկն ներկայութիւնը կը պատմէր ամենից մեծ Արարչի վրայ, փոքրագոյն բոլորէն մինչեւ— անմահ հոգին: «Այո», անմահ հոգին, ըսաւ չը դիտակցեց, զարնելով իւր ոտքը գետին անհամբերութեամբ խորհելով իւր սոսկալի երազին վրայ:

Եւ ո՛հ, որպիսի անճառելի սիրով նստաւ նա այդ առաւօտ նախաճաշի սեղանը իւր աղնիւ եւ քաղցրաբարոյ մօր դէմը, եւ տեսաւ անոր արծաթափայլ գլուխը խոնարհած քաղցր եւ լոկի աղօթելու համար: Ժպտելով ըսաւ մայրն անոր, «Ես կարծեցի թէ այս առաւօտ կ'անուխ աղաղակեցիր, Մայր, եւ այդ աղաղակը որ թուեցու շատ աղաւ, արթնցուց զիս ի քնոյ: Երբեք յանկարծական պէտք ունեցար իմ ներկայութեանս, որդեակ իմ»:

Երբ այն սիրելի մայրը խաղաղութեամբ կը մօտենար անաւոր ջրհեղեղին, որպիսի որ երբեմն կը գոչէր զինք չղիտական, կը նստէր անոր քով հծծելով երկնային միութեամբութեան խօսքեր եւ հաւատք անոր ականջին:

Բայց մինչեւ ջայսօր նա սոսկմամբ կը հաստատէ թէ բոլոր ցնորական եւ յիմարական ձայնից մէջ որ կը համարն մարդոյս ականջը, կարի յոյսեղոյն է լսել մեռնող շրթունքներէ չղիտականի մը յուսահատական գոչիւնը— «Ո՛չ եւս»:

ԵՐԿԱՅԻ ՔԱՂԱՔ ԲՈՒՆԻ ԳԵՏՈՅՆ ՎՐԱՅ

Յամին 1826 Բրուլի անուն այրի կին մը ձեռնարկեց դարդացունել վոքրիկ դարբնոցը զոր անոր այրը թողած էր իբրեւ միջոց աղքատութիւն անոր եւ իւր միամօր դաւակին որ էր տանեւէն տարեկան մանչ մը: Անցեալ բոլոր ժամանակաց մէջ փափուկ մարդագետնին ներքեւ աչաց անտեսանելի նիւթած էին երեք հուժկու հակաք, Ածուխը, Շողին եւ երկաթը: Իննեւտաններորդ դարը դպաւ անոնց եւ արթնցան: Յրէտէրիք Բրուլի, անձ մը հին էստեմեան դերդաստանէն, սկսաւ իւր գործը յամին 1810, բայց տաճն տարի դա-

տասնամյական վեճերու նշաւակ լինելով, թէ-
պէտ չանցեալ դատը, ինկաւ ծանր պարտուց
ներքեւ: Յետ մահուան նորա յամին 1826,
անոր այրին, իւր որդւոյն Ալֆրէտի բարւոք
դատարարութիւն մը տալու միայն կարող
էր, եւ երբ Ալֆրէտը դործին գլուխն անցաւ
յամին 1848, գտաւ հոն «երեք մարդիկ եւ
պարտք առաւել քան որչափ ունէր ստաց-
ուածք» ինչպէս նա կ'ըսէ: Սոյն այս անձն
է այժմ քաջակորով եւ զուարթամիտ ազ-
նուական, եօթնասուն եւ երեք տարեկան
որ կառուցած է Բրուսի դործարաններն ա-
նոնց ներկայ ահաղին ընդարձակութեամբ:
Ընկերութիւնը կը կրէ դեռ «Յրէտէրիք
Բրուսի» անունը, բայց դործարանը չեն վե-
րաբերիր ընկերութեան մը, եւ ոչ իսկ, ինչ-
պէս ոմանք կը կարծեն, կառավարութեան,
այլ այս միակ մարդուն, Ալֆրէտ Բրուսի,
որ հաւանականապէս ունի աշխարհիս մեծա-
գոյն դործարանն իբրեւ ստացուած միայ ան-
հատի: Գործարանը կը ծածկեն իբր մի քա-
ռակուսի մզոն գետին, որոյ կիսուն վրայ
չէնքեր կան: Յամին 1881 սեպտեմբեր ամ-
սոյ մարդահամարին նայելով Մ. Բրուսի
գործարանաց մէջ աշխատողներուն թիւն էր
19,603, եւ անոնց ընտանեաց անդամոցը՝
43,776, որ ըսել է 63,381 անձինք կ'ապրին
անոր գործարանաց միջոցաւ: Գործաւորաց
11,241ը կ'աշխատին Էստէնի գործարանաց
մէջ, եւ մնացեալը՝ շրջակայ հանքաց մէջ
եւ Հուլայտի եւ Սաֆի գործարանաց ճիւղ
գործարաններուն մէջ, եւ Սպանիոյ (Պիլ-
պոյի) հանքաց, որոցմէ ընտրելագոյն մետաղը
կը հանուին: Մ. Բրուսի ունի ի Գերմանիա
344 երկաթոյ հանքեր: Ունի չորս չողկնաւ,
եւ անոր Էստէնի գործարանաց հետ կապակ-
ցեալ են քառասունեւերկու մզոն երկաթու-
ղիք, որոց վրայ կ'երթեւեկեն քսանեւութ
չողեկառք եւ 883 երկաթուղւոյ կառք: Ե-
րեք տարի առաջ Մ. Բրուսի իւր գործաւո-
րաց զիւրութեան համար շինեց ահաղին
կեղծոնական վաճառատուն մը կապակցելով
անոր հետ շատ ճիւղեր եւս, այսպէս տա-
րածելով անոր օգտակարութիւնը ամէն կող-
մերը քաղաքին եւ այն տեղեաց զորս հա-
տառեց մերձակները իւր գործաւորաց հա-
մար: Բրուսի է թագաւոր: Երկաթն է տէր
տեղւոյն: Երբ նախնի թագաւոր մը կը ցու-
ցնէր իւր ոսկին, ըսաւ անոր իմաստուն մը,
«Բայց եթէ գայ այլ ոմն աւելի երկաթով
քան որչափ դու ունիս, պիտի ըլլայ տէր բո-
լոր այս ոսկւոյդ»: Վերջին պատերազմն ընդ
մէջ Գաղիոյ եւ Գերմանիոյ, նոր օրինակ է
որ դայս կը բացատրէ: Նոր հասկցուած է
թէ, թէպէտ Մ. Թիէր յայտարարեց յաղ-
թական Գերմանացւոց հպարտութեամբ,
«Դուք կրնաք առնուլ մեր ձեռքէն բոլոր մեր
ստակը, բայց ոչ մի ոտնաչափ մեր հողէն եւ
ոչ քար մը մեր ամրոցներէն», առանձին խը-
րատ տուած էր իրեններուն տարբեր կեր-
պով, «Աւելի աղէկ է տալ մեր դաւառները
քան մեր ստակը, վասն զի մեր ստակը կըր-
նայ եւ առնուլ մեր դաւառները»: Բայց նա
հարկադրեցաւ տալ երկուքն եւս, եւ Պեր-
լին ճոխացաւ Գաղիական միջկարներով:
Գաղիացիք եւս կը հասկնան թէ ստակը չը
կրնար միշտ դնել երկաթ: Վասն զի անոնք
չեն կորուզ գնել Բրուսի թնդանօթ ինչ գին
եւ հատուցանեն անոնց համար: Գերմանա-
ցոց ի հայրենասիրութենէ շարժեալ այս
վարմունքը նշանաւոր կերպով ներհակ է
Անգղիացւոց անկողնասիրութեան: Ուր եւ
սպանուին Անգղիացիք յԱփրիկէ կամ յԱրե-
ւելս, կը սպանուին Անգղիական հրացաններ-

ըով: Ի Լոնտոն Հնգկական մուսէոնին մէջ
կայ երաժշտական գործի մը, որ իւր ձեւով
կը ներկայացունէ վագր մը որ կը փառատէ
Անգղիացի մը: Այս գործին շինուեցաւ Պիլ-
մինիհամ գործարանին մը մէջ ի հաշիւ Անգ-
ղիոյ մեծ թնդանօթն, Թիւս Սաֆի, որ
կ'ուղէր լարել զայն երբ կը նստէր ճաշի, ա-
խորժով լսելու համար անոր ձայնը որ էր
նման վագր մոնչման եւ Անգղիացւոց հե-
ծութեանց եւ ճչերուն: Մ. Բրուսի չունի
առարկութիւն Անգղիա թնդանօթ զրկելու
դէմ, բայց իմաստութիւն կը բանեցունէ այդ
մասին: Մօտերս Անգղիա ուղեց գնել մէկ
երկու հատ անոր վերջին եւ լաւագոյն թնդ-
անօթներէն, բայց Մ. Բրուսի միայն այս
պայմանաւ կը վաճառէր որ գնուածներուն
արժէքը համար մէկ միլիոն Անգլ. ոսկւոյ:
Եթէ ձեռք անցունեն մէկ կամ երկու հատ,
իսկ եւ իսկ կ'ընդօրինակեն զանոնք ի Ուլ-
ուիչ, ճիւղ ինչպէս Ռուսք կ'ընդօրինակեն
երկար ժամանակէ հետէ: Բրուսի գործարա-
նէն ընդունուած թնդանօթներէ յԱպուլքոֆ:
Եթէ Անգղիացիք ըստ անոր պահանջման հա-
տուցանէին մէկ միլիոն Անգլ. ոսկւոյ, այն
պայմանաւ որ գնուած թնդանօթք դո՛ւ ը-
նէին զանոնք ըստ ամենայնի երբ փորձի ներ-
քեւ գրուէին ի Շուպերլինէս, իրենք կրնային
չինել անոնց նման որչափ թուով որ ու-
ղէին: Անգղիացիք չհաճեցան գնել, եւ Թուր-
քիա ցարդ կնքած է պայմանագրութիւն մը
700,000 Անգլ. լիւրայ արժէքով Բրուսի
թնդանօթներ ստանալու: Բրուսի գործա-
րանին ամէն մետաղաց փորձն է ճիւղ եւ
անվրէպ: Եթէ բեռ մը երկաթոյ մէջ գտնուի
մէկ կտոր միայն որ աղէկ չէ, ամբողջ
բեռը կը մերժուի: Կայ աստիճան մը խիստ
փորձի որոյ ներքեւ կը կտորին բոլոր
երկաթները եւ պողպատները: Փորձի չա-
փերն են հաստատուն եւ որոշ նպատա-
կին համեմատ որոյ համար կ'ուղուի մետաղ:
Այն մետաղը որ կը մերժէ թնդանօթ շինու-
ղը, թերեւս ընտիր կը համարի երկաթուղւոյ
անիւ շինող արուեստագէտը, կամ եթէ սա
մերժէ իբրեւ անյարմար իւր նպատակին,
պողպատը թերեւս ծառայէ առանցք շինուե-
լու: Ամէն աստիճանի մէջ փորձեր կ'ըլլան,
եւ մինչեւ իսկ եթէ երկաթը եւ պողպատը
մասամբ իմն մեքենայի մը վերածուէն ետ-
քը, թերեւս բաղխին մը տայ կասկածելի
ձայն, կ'ըլլայ պատճառ անոր մերժուելուն:
Մ. Բրուսի միշտ ծայրայեղ գտնուած է իւր
փորձերուն մէջ: Յամին 1864 երբ աղատե-
րազմ կար Տանիմարքայի հետ, անոր թնդա-
նօթին յետակողմեան մասը փշրուեցաւ քա-
նի մը փորձերու ատեն: Սպայք չվստահե-
ցան պողպատին որմէ շինուած էր թնդանօ-
թը, բայց Մ. Բրուսի գիտէր թէ թերու-
թիւնը չէր պողպատինը, եւ հնարեցաւ զար-
գացում տալ թնդանօթին շինուածքին: Կար-
ծեմ ըսու չէ տեսնուած թերութիւնն որեւի-
ցէ մետաղի վրայ զոր վաճառած է նա: Էս-
տէնի գործարանաց մէջ կը գտնուին 1,353
մեծ հնոցներ, 489 չողւոյ կաթնայ, 430 չո-
ղեղործի (որոց ամէնքն ի միասին ունին
18,500 ձիւ ոյժ), 1,622 մեքենայի կահ, 82
չողեղարժ մուրճ, 22 երթեւեկող կառախուժը,
որը օրը կը սպառեն 3,400 թնդ հանքածուխ
եւ գետնածխակ (շինուած՝ հանքածուխէ
փայտի անուխի նման այրուելով) 1,648 հը-
նոցներու մէջ, որոց ծովուր կ'եղէ ահաղին
ծխակոյցներու մէջէ, որոց մին ունի բարձ-
րութիւն 280 ոտք, վարի մասը 30 ոտք
տրամագծի: Գործարանը կը զաղբին դո-
ծելէ միայն կիրակի օրերը եւ երկու կամ ե-

րեք տօնի օրեր տարուան մէջ: Գործարան-
ներու արտադրութիւնը ահաղին են քանա-
կութեամբ: Տնակը յորում ծնաւ Մ. Բրուսի,
դեռ կը կենայ: Այն փոքրիկ բնակարանին
լուսանկար պատկերը հանուելով բաշխուած
է բոլոր գործաւորաց Բրուսի, հետա դա
գրուածով:

«Յիսուն տարի առաջ այս տնակին մէջ կը
ընակէին իմ ծնողքս: Կը յուսամ թէ ոչ ոք
մեր գործաւորներէն կրնայ երբէք հասկնալ
այնպիսի նեղութիւններ որ հարկ եղաւ կրել
հաղատելու համար այս գործարանները:
Քսանեհինգ տարի առաջ յաջողութիւնը դեռ
ի տարակուսի կը գտնուէր, բայց հուսկ ու-
րեմն աստիճան քան դատիճան եւ սակայն
սքանչելի կերպով եղաւ վարձատրութիւն
անցելոյն մէջ աշխատութեանց, հաւատար-
մութեան եւ յարատեւութեան: Իցիւ, այս
օրինակը քաջալերէր դայս եւս որ կը դը-
նուին դժուարութեանց մէջ: Իցիւ, աճեցու-
նէր այս՝ յարգը փոքրիկ բնակարանաց, եւ
համակրանս մեծագոյն վշտաց որք կարի յա-
ճախ կը գտնուին անոնց մէջ: Աշխատու-
թեան նպատակը պարտի լինել հանրութեան
օգուտը: Իցիւ, մեր հասարակութեան մէջ
իւրաքանչիւր անհատ բարձրագոյնէն մինչեւ
ստորագոյնը, խոհականութեամբ եւ իմաս-
տութեամբ ջանար եւ կառուցանէր իւր յա-
ջողութիւնն այս սկզբան վրայ: Երբ կ'ըլլայ
այս, յայնժամ կը համոնիմ մեծագոյն բողձա-
նացս»

ԱՆՅՈՒՏ ՔՐՈՒՓ

Էստէն, Փետր. 1873

ՊԱՂ. ԱՌՆՈՒՆ

Հետեւեալ թեղադրութիւնը՝ նկատմամբ
պաղ առնուլ որ Կոստ. Զէլը լրագրոյն միւսեւ-
կաց մէջ կ'երեւին, են արժանի մասնաւոր
ուշադրութեան, այս եղանակիս մէջ:

Փողացաւոց, որ սովորապէս կ'ընծայուին
թուրերու վիճակին, զխաւորապէս ինը տաս-
ներորդը կը ծագի ստամոքսի անհանգիստ վի-
ճակներէ: Կոկորդն կամ խոչափողի ետեւի
մասն առաւել սերտիւ կապակցեալ է ստա-
մոքսին հետ քան թէ թուրերուն հետ: Ուրն-
գային անցքերն՝ կապակցեալ են ուղղակի
խոչափողին հետ, եւ ընչայիս հարբուին է
սովորաբար արդիւնը դժուարամարտութեան:
Այսք բորբոքման, արտեւանանց մարմնչման
պատճառն է շատ անգամ ստամոքսի անկարգ
վիճակը: Եթէ այսպիսի պարագայից մէջ լրջու-
թեամբ ուշադրութիւն տրուի եղելութեանց,
պիտի գտնուի շատ անգամ որ ինչ որ ըսինք
է ստոյգ եւ անտարակուսելի: Դիտողանձինք
շատ անգամ կը գտնեն թէ եթէ երեկոյն ու-
տեն դժուարամարտ կերակուր երբ արթնան
հետեւեալ առաւօտուն, կը չորնայ եւ կը ցաւի
իրենց կոկորդը եւ կը հոտի չունչը: Եւ ա-
սոնք են նշանակ ստամոքսի գրգռման:

Այն տղոց վրայ, որ ռնգային հարբուխով
կամ տկարութեամբ աչաց կը տաքնապին,
սովորաբար կը գտնուին ուրիշ եւ աւելի ուղ-
ղակի նշաններ ինչպէս, անդական գործարա-
նաց հարբուխ, սնդութիւն աղեաց, փոփո-
խակի, թերեւս փորձարութիւն, ձերմկու-
թիւն լեզուի, եւ մասնաւորապէս հոտած
չունչ, զորս կ'իրթ անձինք կը ճանչեն թէ
ստամոքսի հարբուխէ յառաջ եկած են:

«Ո՛հ, մի՛ հոգ ընէր, տղուդ հարբուխ ու-
նենալուն համար» ըսաւ մայր մը ուրիշ մօր
մը, վասն զի եթէ չունենայ հարբուխ, պիտի
ունենայ ուրիշ բան:» Կը դարմանամ: Ինչ
պիտի խորհէր եթէ մի՛ ոք ըսէր անոր թէ
«Հոգ մի՛ ընէր զաւակիդ սուտ խօսելուն հա-

Ուրիշ մը երբէք դործարան չմտած դպրոց
դնաց, վաճառականութիւն պիտի ընէ. ուրիշ
մը դարձեալ քիչ ատեն դործելէն յետոյ այ-
ժըմ քոյէճ մտած է. դարձեալ ուրիշ մ'ալ.
Երկրասարդ մը հոս դժագրիչ է. բաւական
չան եւ յառաջդիմութեան ասպարէզ ունի.
Ուրիշ մը դրագիր է թելի դործարանին մէջ.
բարի անուն եւ յառաջդիմութեան ասպարէզ
ունի. Մօտերս ուրիշ մ'ալ դրագիրութեան
պաշտօն մը ստանձնեց. Երկու Հայեր կա-
պերախ մէյմէկ փոքր դործարան եւ պղտիկ
առեւտուր մը ունին. Երկրասարդ մը որմ-
նագործութիւն սորված է դործնական կեր-
պով. հայրենիք պիտի վերադառնայ:

Տեղւոյս Հայերն եթէ ազգ ու ազգասիրու-
թիւն գիտէին չմոռցան, եթէ չէին գիտեր
գիտնալու սահմաններէն հեռու չեն. Եթէ
մոռնային իրենց «մայրենի աշխարհն ու ծնրն-
դեան» որորանը, առեւել պատիւ պիտի դրո-
նէին Ամերիկացւոյն առջեւ. զի նա չուզեր
որ իր երկրին ստակը շահող մը ետ տանի
զանկալ իւր մայրենի երկիրն. յափշտակու-
թիւն կը սեպէ, երկրին վնաս կը նկատէ, եւ
ըստ այնմ դործողը չսիրեր. Այսու ամենայ-
նիւ Ուսմբի Հայն ընդհանրապէս կտոր մը
ստակ ձեռք ձգել եւ երկիր վերադառնալ նը-
պատակալէտ դրած է. Թէ չիտակ թէ ծուռ,
թէ օգտակար եւ թէ վնասակար, այո է Հա-
յուն բաղձանքն հոս, կը սիրէ յունալ թէ կը-
րիկ դուժարով մը վերադառնալ հայրենիք պիտի
վերադառնայ, անշուշտ ոմանք ալ յաւիտենա
անյաջող պիտի ըլլան, որ է աշխարհիս ըն-
թացքը:

Ըստ իս եթէ ցաւելու կէտ մը կայ, այն ընդ-
հանուր Հայուն է եւ ոչ թէ Ուսմբի միայն,
զի թափառական է եւ ստիպեալ աշխարհիս
ծայրերէն ճարել իւր հայր. անուս է, անյոյս
է. Եւ որոնք որ քիչ մը ուսեալ կ'երեւնան
իրենց աչքին եւ այլոց, նոքա եւս իրենց ծո-
ղէն ու դրոպանէն անկրօնութեան ծրագիրներ
հանելու հակամէտ են, սեպելով թէ կրօնի
յարգ տալ ուսեալի մը պատիւ չըներ. Իսկ
եւ հաստատ եմ թէ այդպիսի մէկէն թշուա-
ռութիւնն երբէք չհեռանար. զի անկրօնու-
թիւնն ինքնին այս կենաց եւ ասպարային
թշուառութիւնն է. Աստուածապաշտութիւնն
է միայն որ ներկայիս եւ հանդերձելոյն խոս-
տումն ունի:

Անկրօնն է որ Հայութենէ կը հեռանայ.
Հայը թող անկէ դուռնանայ. Աւետ. Հայը
Հայ պիտի մնայ, անոր սրտին մէջ հայրեն-
եաց սէրն պիտի չչորնայ:

Հայ մը ազգասէր է եթէ Հայ լեզուն կը
խօսի, Հայ ընկերութիւն կը սիրէ, համակիր
եւ կարեկից է Հայուն, պահելով միանգա-
մայն քրիստոնէական սուրբ հաւատք հոգւոյն
մէջ եւ բարի դործք իւր վարուց մէջ, թէ
Լուսաւորչական ըլլայ թէ Պապական եւ թէ
Աւետարանական, թէ լինի յեւրոպայ, յԱմե-
րիկա եւ թէ աշխարհիս ծայրը. Հանդիստ
փնտռել աղագոտեաց ըլլալուն չան չէ. եւ ճշ-
մարիտ է թէ Աստուծոյ խօսքը ազգասիրու-
թեան պաշտպան է. ուստի մոլորեալ է այն
Աւետարանականը որ կը սեպէ թէ որովհետեւ
Լուսաւորչական չէ, ուրեմն Հայ չէ. քոնդի
Լուսաւորչականն ալ Հայ չէ, որովհետեւ
Լուսաւորչական է. Հայը Հայ էր ոչ թէ Լու-
սաւորիչ, այլ Քրիստոս Յիսուս անդամ չու-
նեցած. Հոս երբէք խտրութիւն չըլլալով
Լուսաւորչականի եւ Աւետարանականի մի-
ջեւ, իբր մէկ երկրացի, մէկ արիւն, մէկ լե-
զու, մէկ ազգ, մէկ հաւատք իրարու հետ
կ'ապրին սիրով, նեղութեան մէջ ձեռնաու են,
օրհնութեանց համար շնորհաց դանին միա-

տեղ կը մօտենան մայրենի. քաղցը լեզուաւ,
որ է իրենց մխիթարութեան մէկ կաթիլը:

Տալով այս համառօտ տեղեկութիւնք մոտ-
գիր չեմ հրաւիրել ազգաստ եւ արդէն թըշ-
ուառ Հայեր հոս. Այս անգամիկ քաղաք մ'է,
եւ խոնք մը Հայեր եւս եթէ հոս լեցուելու
ըլլան անկասկած եմ թէ յիշեալ աղետալի
նկարագրութեանց տեղի պիտի տան. այս
ամանը լեցուած է. աւելի ջուր չառներ, կը
թափի. Սրբ այս առթիւ հակիրճ բանիւ գիտ-
ցածներս յիշեմ պիտի. Այլեւ է որ Հայը իւր
երկրին մէջ մնայ, բայց Ամերիկացւոյն կա-
նոնաւոր, յարասեւ ու ժրաջան դործունէութի-
ւնը ձեռք առնէ. այն առաւել աղէկ Ա-
մերիկա մըն է եւ ըստ ամենայնի բաւական.
Բայց եթէ մին չանսար վերջապէս մը խօս-
քին, թող Ամերիկալ չերթայ եթէ քիչ մը լե-
զու չունի, եթէ հոն հասնելէն ետքը առ-
նուազն 10-ոսկի ծոցը չունի. Թող չերթայ
Հայոց մեծ բազմութիւն եղած մէկ քաղաքը.
հեռուէն թող չվստահի Ամերիկացւոյն գիտն-
անգիտաբար. Թող չերթայ եթէ ինքզինք
կառավարող եւ ժուժկալ մարդ չէ, մանաւանդ
եթէ ճշմարիտ հաւատք եւ խոչնդ Քրիստոս
չունի իւր սրտին մէջ. Յայանի է թէ ուս-
ման, արհեստի եւ լաճառականութեան խոր-
հրդով, քաակը լեցուն Ամերիկա պաշտօններուն
չէ խօսքս, ոչ ալ ընտանեօք Քալիֆորնիա
դաղթողներուն, այլ անոնց որ անձուկ ու
թշուառ վիճակէ աղատելու խորհրդով երթալ
կուղեն. Թող նկատեն ըսածներս. Եւ որոնք
որ խանութպանութենէ, առեւտուրէ եւ այլ
ծառայական արհեստի վարժ չեղող կարգէ
անթիւններն են, թող շատ դուրս ըլլան, զի
հոն դաշնաժողովն պէս ամէն օր յարատեւ 10
ժամ պիտի դործեն, որ եթէ պիւրին դործ
ալ լինի, անոնց թշուառութիւն պիտի թուի.
մինչդեռ Ամերիկային եւ Ամերիկացւոյն օրհ-
նութիւնն ու յաջողութիւնն է այն. եւ հա-
րուստ դրամատէրն անգամ ազատ չէ եւ չի-
րեր ազատ ըլլալ դործելէ. Արեւելքի յիշեալ
նամակաղիրն այնպէս կը ներկայացնէ իբր
թէ հայրենեաց սէրն ու յիշատակներ խուած
է Մասսաչուսէթսի Հայոց սրտէն որուն պատ-
ճառ կուտար Բողոքականութեան արմատ
ձգելն. Եթէ այլ տեղ այնպէս է չեմ գիտեր,
սակայն Ուսմբի Հայը կը սիրէ զՀայն թէ նա
լինի հայրենեաց մէջ եւ թէ մանաւանդ տա-
րաբաղդ. կը սիրէ Հայ ազգաստ ու հարուս-
տը, աղէտն ու խմստունը, շինականն ու
քաղաքացին, կոպիտն ու քաղաքաւարը,
վարժապետն ու պատուելին, տէրտէրն ու
վարդապետը, եպիսկոպոսն ու կաթողիկոսը,
մանաւանդ առաւել զանոնք որ ճշմարտապէս
Քրիստոսասէր են. Կը բաղձայ Հայուն միութե-
ան եւ միաբանութեանը, յաջողութեան
եւ լուսաւորութեանը. Ի խորոց սրտի ցաւ
կը զգայ եւ դառն արցունք կը թափէ (թէ պէս
ձայնը բարձրէն լսուած չէ. մինչեւ ցայժմ) եր-
բոր Հայը կորսնցունէ Ներսէս վարժապետ-
եան Սրբազան մը, Պատրիարք Կ. պոլսոյ եւ
ընտրելի Կաթողիկոս ամենայն Հայոց, Երբոր
կարգայ Ռուսահայոց զպրօններուն գոյուլին.
Երբոր լեւազգառութիւնը, դժբաղդութիւնը
եւ հարստահարութիւնը եւ պատահարք Հա-
յոց ուր ուրեք որ լինին:

Դարձեալ կը բերելի եւ կը ցնծայ անպատ-
մելի ուրախութեամբ երբոր կը կարդայ թէ
Ամեն Յարութիւն Սրբազան Վեհապետեան
ազգին միաձայն հաւանութեամբ արժանա-
ւորապէս պատրիարքական դահն բաղձած է,
թէ Վեհապետ Սուրբան Համիտ կայսրն նո-
րա պատրիարքական պաշտօնն վաւերացու-
ցած եւ դնա իւր ներկայութեան ընդունե-

լով փառաւորապէս պատուած է, թէ Ազգե-
լիւ պիտոյից համար խորհող եւ խնամողազ-
գային, քաղաքական եւ կրօնական ժողով-
ներն ու զընկերներն ունի, թէ Հայազգի իւր
կոյուսած գոհարեղինաց տեղ տղ պատուա-
կան դոհարներ զնկու կարող կը լինի, թէ
երկար ատենէ հետէ իշխածնայ կաթողիկո-
սական թափուր անոնցն վրայ բաղձած է
Ամեն Մակար Սրբազանն հայրապետ ամե-
նայն Հայոց, (թէպէտ կը յուսար եւ կը սի-
րէր զայս պաշտօնն իրմեան Հայրիկին
համար, եթէ նա չեղաւ Մուրատեան Սըր-
բազանի համար. սակայն չկուսկածիր թէ
Մակար Սրբազան եւս ճշմարիտ հայր մ'է եւ
պիտի ըլլայ Հայուն իւր ստանձնած ծանր
դործովն եւ վեհ ու սրբազան պաշտօնովն
Ամենակարողին օգնութեամբ. Թէ լուսաւո-
րութեան եւ յառաջդիմութեան նշաններ եւ
զօրաւոր ջանքեր կան, թէ Միացեալ Քնկե-
րութեանց դպրոցները կ'աճին եւ արդիւնա-
բեր կը ըլլան. Թէ ի յիշատակ հանդուցեալ
պատրիարքին Ներսէսեան վարժարան մը,
շիրիմ մը, եւ դարձեալ Կեդրոնական վար-
ժարան մը կրնայ կանգնիլ:

Սրբ այս առթիւ Ուսմբի Հայն ալ պատիւ
ունի մեր միջոցով եւ Աւետարների խմբագ-
րութեան շնորհիւ շնորհաւորներնորնորին կա-
թողիկոսական եւ պատրիարքական աթոռա-
կալ Սրբազաններն. (թէպէտ քիչ մը ուշ),
խնդրելով ի Տեառնէ կարողութիւն, իմաս-
տութիւն եւ բարօրութիւն նոյա եւ յառա-
ջադիմութիւն Ազգին, եւ ձեռնուրութիւն
համայն տարաբաղդ Հայոց:

Ուսմբի Հայը Հայ է. նորա երակաց մէջ
չարժողը Հայ արիւն է եւ տաք է. Աւետա-
րանն եւ Ամերիկա չեն կարող անուցընել զայն:

Ամերիկա, Ուսմբ, Մասս.
1886, Փետր. 11

ԱԶԴ

Բիւթանական Միութեան տարեկան ժո-
ղովը (որ այսուհետեւ պիտի կոչուի «Նա-
հանգային Ժողով Բիւթանիոյ», ըստ որոշման
անցեալ տարուան ժողովոյն) պիտի դուժա-
րի ի Կոստանդնուպոլիս ըստ Լատ. Մայիս 13ին,
հինգշաբթի օրը:

Կը հրաւիրուին արժանապատիւ Հովիւք
եւ Նուիրալը եկեղեցեաց, ձեռնադրեալ Ա-
ւետարանիչք եւ արտօնացեալ Քարողիչք,
որք են օրինաւոր անդամ Նահանգային Ժո-
ղովոյն:

Ժողովը պիտի սկսի ծանուցեալ ժամանա-
կին, եւ պիտի վերջանայ ըստ Լատ. մայիս
24ին, ուրբաթ օրը:

Ուստի կը խնդրուի բոլոր պատուարժան
Պաշտօնեաներէ եւ Նուիրակներէ որ ջանան
ներկայ գտնուիլ որոշեալ ժամանակին:

Ի զիմաց գործ. Ժողովոյ
Կ. պոլիս, Քարաուղար
Ապրիլ 30, 1886 Ս. Կ. ԱՍՏՏՈՐԵՍԵ

ԱԶԴ

Ընդհանուր միաբանական ամսօրեաց ա-
ղօթքի ժողովը պիտի ըլլայ յառաջիկայ եր-
կուշաբթի օրը (ըստ Լատ. մայիս 3ին) Պայ-
պըլ Հաուզի մատարան մէջ ի ժամ 5:

Կը հրաւիրուին բոլոր եղաբարք եւ քորք
ներկայ գտնուիլ սոյն պաշտաման:

Ի զիմաց Պաշտօնէից Ժողովոյն
Կ. պոլիս, ապրիլ 30, 1886 Ս. Կ. ԱՍՏՏՈՐԵՍԵ

ՀԱՆՐԷՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Պարբ. 49, ըստ Յուլ. և Մարտի 4, ըստ Լատ., 1886

ՍԹԻՍ ՔԱՂԱՔԻՆ ՀՐԿԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու շաբաթ առաջ կար փոքրիկ քաղաքին Սթիս 13,000 բնակչոք, 40 մղոն դեպ հա-
րաւ Լէմպէրկի քաղաքին Ս. Լատիոյ կալիցիա
գաւառին մէջ, եւ որ երկաթուղեաւ կցուած
էր Լէմպէրկի հետ։ Այժմ ամբողջ քաղաքը,
ի բաց անկախ մի քանի հատարակաց շէն-
քեր, այրեացաւ եղած է։ Բոլոր եկեղեցիք,
շարքեր, քաղաքին գաւառարանը, բանտը,
գործարանը, վաճառատունը, հիւանդանոցը,
եւ 600 սոսկական տուններ, ամէնքն են կոյտը
աւերակաց։ Կրակն եղաւ խանութէ մը շա-
բաթ օր, ապրիլ 17, կէս օրէն 2 ժամ ետքը։
Կը գտնուէր միայն երկու ջրհան քաղաքին
մէջ, եւ անոնք եւս հին տեսակէ։ Միայն
մի ջրհանակիր կը գտնուէր հոն այն միջոցին,
եւ արդէն անցած էր կէս ժամ երբ նա կա-
րող եղաւ կոչել իւր ընկերները, մինչ փո-
ղոցն ամբողջ հրոյ ճարակ կը լլար։ Հոն էր
սաստիկ, եւ թէպէտ արհապան զինուորը
գացին հոն օգնել ջրհանակիրներուն, անկա-
րող էին չիջուցանել լոյսերը։

Ս. ինչ ընտանիք քաղաքին հասկցան ի-
րենց վտանգը, սաստիկ ահաբեկ եղան։ Ս.
նոնցմէ ոմանք ջանացին մէկ կողմ կրել ի-
րենց թանկագին բաները, ոմանք կ'աղաչէին
օգնել իրենց վերցունել հիւանդները եւ ան-
կարող անձինքը։ Ինչպէս կը պատահի սո-
վորաբար այսպիսի պարագայից մէջ, մարդ-
կային բնութեան յոռեղոյն կողմը եկաւ ի
լոյս։ Դո՛ւմը մը արիկայք կը խռթէին աստ
եւ անդ կողոպտել եւ աւարի հարկանել։
Կոյւ ծաղկեցաւ անոնց եւ այնպիսեաց մէջ-
տեղ որ կը ճգնէին աղաւթ իրենց ապրանք-
ները, եւ գործածուեցան ատրճանակներ եւ
սպանուողներ եւս եղան։ Կրակը տեսցան-
ընդհատ մինչեւ ամսուն 20 երրորդ օրը, երբ
առաւ ձիւն տեղալով ծածկեց աւերակները։
Մինչեւ ամսուն այդ օրը 68 ածուխ եղած
մարմինք քաղաքէն Լէմպէրկի մէջէն, եւ
աւելի քան 30 անձինք կորսուած էին, մինչ
20 ձերտնի անձինք եւ հիւանդներ մեռան
դաշտը։ Շատ դժուարութիւն կրուեցաւ կե-
րակելու համար 13,000 բնակարանէ զուրկ
անձեր։ Բայ ի Լէմպէրկէ չկայ ուրիշ մեծ
քաղաք մերձակները, եւ թէպէտ սա ունի
70,000 բնակիչ, եւ բազումը սակայն աղ-
քատ Հրեայք որք շատ սակաւ օգնութիւն
կրցան զրկել անոնց։

Առաջին օրը անոնցմէ շատը բոլորովին
առանց ուտելաց մնացին, վասն զի սուա-
ջին հեռավորը որ զարնուեցաւ Լէմպէրկի
լուր տալու համար, չէր յոռցներ թէ որչափ
էր հրդեհին տարածութիւնը եւ չարիքը որ
յառաջ եկաւ, եւ այնուհետեւ հեռագրատունն
այրեցաւ չուտով։ Յաջորդ օրը աւելի ուտե-
լիք զրկուեցաւ, բայց երկաթուղոյն կա-
ռախուցին վրայ խուժեցան եւ կողոպտե-
ցին անօթի տարիքը, այնպէս որ անկարո-
ղոցն մնացին առանց պաշարի։ Հրդեհէն ա-
ղաւթուած ձիւնը սպանուեցան կերակուր ը-
լալու համար։ Անտուաղ մարդիկ յարձակե-
ցան մերձակայ աղաբակները եւ յախտակե-
ցին ինչ որ կրնային գտնել, այնպէս որ մը-
ղոններով հեռի գտնուող երկրագործք եւ ա-
ղաբակատեարք դոյնցին իրենց տանց ճամ-
բաները։ Առատաձեւն օգնութիւնը կը զոր-
կուին Լէմպէրկի կառավարչին Բոլմարացի
աղաւակնաց ձեռամբ, եւ ստորագրու-
թիւնը ի նպատակ ակտի բացուին յԱնգղիա
եւ այլուր, բայց պէտքն այնչափ մեծ է որ

օգնութիւն ակտի խնդրուի Լէմպէրկի գաւա-
ռային ժողովէն, եւ Աւստրիոյ խորհրդարա-
նէն, ինչպէս Թայիլի թղթակիրը կը գրէ Վի-
էննայէ, «Այսպիսի յանկարծական, վաղվաղ
եւ անդարմանելի անանկութիւն հաղիւ ու-
րեք եկած է Եւրոպական քաղաքի մը վրայ
արդի ժամանակաց մէջ»։ Ստակի կորուստը
կը հաշուել լինել առաւել քան 350,000 լիւրա
եւ լոյրը պաշտօնական թուղթեր եւ կառա-
վարութեան արձանագրութիւնք կորսուած
են։

Վերի գրութիւնը պատրաստուելէն ետքը
հասած են մեզ քանի մը մանրամասնութիւնք
եւս։ Ապրիլ 21 ին 17 դիակը եւս գտնուե-
ցան, եւ այսպէս ամենուն թիւն եղաւ ցարդ
85։ Այսպէս տանց ամբողջ թիւն է առաւել
քան 4,000, եւ անոնց արժէքն այժմ կը հաշ-
ուել լինել առաւել քան 300,000 Անգլ. ոսկի։
Բնակիչներէն 4,000 հոգի տարուած են Լէմ-
պէրկ, եւ 2,000 հոգի ուրիշ տեղեր։ Բայ
8,000 հոգի տակաւին անպատուար կը մնան
ըստ վերջին լրոյ։ Հակառակ առաջուց առ-
նուած լրոյ, եկեղեցի մը, Յոյն կաթոլիկի,
կը մնայ կանգուն, եւ սակայն թէպէտ քանի
մը աստ եւ անդ ցրուեալ տուններ մնացած
են, Լէմպէրկի կառավարչին պաշտօնական
տեղեկագիրը յարմարապէս կը սկսի սա խօս-
քերով։ «Լեմպէրս ծաղկած քաղաքը, Սթիս,
ոչ եւս է»։

Անոնք որ մնացած են հրկիզեալ տեղը,
բայց օղոյն մէջ կը գտնուին հակառակ սաստիկ
ցրտոյն։ ասոնք են ըստ մեծի մասին Հրեայ,
որ չուղեցին ճամբորդել Զատիկ շաբթուն եւ
այսպէս հակառակ գործել իրենց կրօնին։
Նաեւ ոմանք ի նոցանէ մերժեցին ուտել
խմորեալ հաց։

Մինչեւ ապրիլ 22 Լէմպէրկի բանտը դըր-
ուած էին 86 չարագործք որք կողոպտած էին
հրկիզեալները։ Ոմանք ի նոցանէ էին աղա-
ւած Սթիսի բանտէն անոր այրելուն առ-
թիւ։ Բայց այլք ոմանք էին վիւղայիներ որք
ծուռ չէին համարեր կողոպտել Հրեաները։
Գիւղ մը տարուած կողոպտուի բեռան մը մէջ
կը գտնուէին մասամբ այրուած ապրանք, եւ
կահ։ Անոնց մէջ մնացած էին կրակի կոյ-
ծեր, եւ երբ քակուեցան, չոր խոտի դեղե-
րու քով, ասոնք բռնկեցան եւ գիւղին 41
տուններն այրեցան։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մատրիտի եպիսկոպոսը ընկերներով զար-
նուեցաւ ապրիլ 18ին Ծաղկաղաղի կիրակի
օրը մինչ կը մտնէր քաղաքին եկեղեցիներուն
մէկէն ներս։ Ահաղին բաղձութիւն կը սպասէր
եկեղեցեղոյն դուռը եպիսկոպոսին, որպէս
զի օրհնէր արձանեւոյ օստերը ըստ սովո-
րութեան կաթոլիկ եկեղեցեաց։ Այն ինչ
եպիսկոպոսն իջաւ իւր կառքէն, քահանայ
մը կաշեթիէ անուն, կեղծելով ողջունել զսա-
քաչեց ընկերներ մը եւ կրակ ըրաւ անոր
վրայ երեք անգամ։ Եպիսկոպոսը տար-
ուեցաւ եկեղեցի ուր մեռաւ երեսուն ժամ
սաստիկ չարչարուելէ ետքը։ Մարդասպան
քահանայն կարդալուրկ եղած էր պաշտօնա-
պէս, վասն զի կ'ապրէր տանուաւր կնոջ մը
հետ որ էր դեռահաս քան որչափ կը համար-
ուէր պաշտած, եւ եպիսկոպոսն ըրած էր
աղիւս որոշուած մայրաքաղաքին կրեւականք
որոց մէջ անբարոյականութիւնը դժբաղդա-
բար ընդհանրացած էր, ասլիքին մաքուր վա-
րուք։ Սպանալ եպիսկոպոսն էր կրեմն
անդամ ձերակոյտի ժողովին եւ մին այն
մարմնոյն հզօրացոյն ատենաբաններէն։

Աւստրիոյ խորհրդարանը ընդունած է
Լանքաշիրի ծրագիրը քուէից մեծ առաւելու-
թեամբ։ Լանքաշիրի երկրորդ կարգ պահեստի
զօրաց որ կուտած չեն կատարել զինուորա-
կան ծառայութիւն յարդ յԱւստրիա, թէ-
պէտ ի Դերմանիա եւ ի Լեուսիա նոյն կարգի
քաղաքացիք արդէն մտած են զինուորաց
արձանագրութեան մէջ իբրեւ մասն զօրաց
բանակին, եւ Աւստրիա այնպէս ընկելով միայն
կը հետեւի իւր գրացեաց օրինակին։ Լան-
քաշիրի կ'ընծայէ Աւստրիոյ պետութեան
իր 330,000 մարդ իբրեւ պահապանք հայ-
րենեաց ի դիպել պատերազմի, եւ յայնժամ
բռնելով Լանքաշիրի կոչուած զինուորաց տե-
ղը որ են պահապան զինուորաց տաւրին
կարգը, 270,000 հոգի, ասոնք ակտի կարո-
ղանան երթալ պատերազմի դաշտը։ Լանքա-
շիրի կարգը կը կազմուի զինուորական ծա-
ռայութեան շրջանն աւարտած զինուորներէ
նաեւ այնպիսի մարդոցմէ որ թեթեւ պակա-
սութիւններու սրտածառաւ աղաւ կայուց-
եալ են կանոնաւոր զինուորական ծառայու-
թենէ։ Պիտի բաժնուի երկու կարգի, որոց
մին ակտի բաժնուակէ զայնպիսիս որ են 32
տարեկանէ վար, եւ միւսը՝ զայնպիսիս որոց
տարիքն է 32 եւ 42 ի մէջտեղ։ Երբ Լանքա-
շիրի ծրագիրն ի գործ դրուի, Աւստրոյ-
Հունկարական բանակը ակտի ունենայ
1,300,000 պատրաստ զօրք։ Այսու ամենայ-
նիւ զօրաց այս յաւելումը կը յաւելու բեռ
երկրին վրայ, վասն զի ոչ միայն բոլոր բը-
նակիչք ենթակայ ակտի ըլլան ըստ հար-
կին պահանջման ընել զինուորական ծառա-
յութիւն, մինչեւ համարն միջին հասակի մարդ-
կութեան, այլ եւ արքունի հարկաց բեռը
պիտի աւելնայ։ Ռուս լրագիրք քննադատած
են Լանքաշիրի հաստատումն յԱւստրիա,
եւ Վիէննայի կէս-պաշտօնական օրագիր մը
հզօրապէս արդարացուցած է Աւստրիոյ անձ-
նապաշտպանութեան ջանքերը։

Բնութեան տարերք ահաւոր արդիւնք
յառաջ կը բերեն ուղիւնոսի միւս կողմը։ Ա-
հաղին փոթորիկը եղած են Միացեալ Նա-
հանգաց կեդրոնական մասանց մէջ, եւ կոր-
ծանած են դիւղեր եւ հատուցած են մեծ կո-
րուստ ստացուածոց։ Թայիլի զարնուած հե-
ռագիր մը կ'ըսէ թէ այս փոթորիկներուն
պատճառաւ մեռած են 74 եւ վիրաւորուած
են 213 անձինք։ Ի Քանաւա Սթ. Լաւրեն-
տիոս գետոյն սառը հալելով յորդած է Մոնթ-
բէալ քաղաքին քով, գետը բարձրանալով
աւելի բարձր քան որչափ երբեք յառաջ, եւ
ողողած է քաղաքին մի մեծ մասը։ Աւերա-
ծոյն յիշան է աւելի քան 700,000 լիւրա։
Փիլիսոփիտի մօտ, ի Միացեալ Նահանգս, պայ-
թեցաւ ջրոյ շտեմարան մը եւ ջուրն յորդե-
լով ուժգին իջաւ վար դէպի դաշտը, եւ ըս-
լորովին կործանեց գիւղ մը։ Ջրահեղձ եղան
14 անձինք կարող չըլլալով փախչել։

Պեկինոյ Բնկերականք ակտի ունե-
նային մեծ ժողով ի կան շաբթուս կիրակի
եւ երկուշաբթի օրերը։ Պեկինոյ կառավա-
րութիւնը կ'առաջարկէ ընել փոխառութիւն
4,000,000 ֆրանքի, 3 1/2 առ հարիւր շահով,
վերստին շինելու համար գործարանները որ
քանդուեցան խռովարարաց ձեռամբ։ Կառա-
վարութիւնը ներկայացուց նոր ծրագիրներ
որ կը անօրինեն բանտարկութեան պատիժ
այնպիսեաց որ որեւիցէ կերպով կը դրբեն
գնասարակութիւն դործել ոճիւ։ Ծրագիրք
կը սկզմեն նաեւ հրադիմուց վաճառումը, եւ
արտօնութիւն կու տան կառավարութեան
հսկել բոլոր պայթուցիկ նիւթոց եւ հրդեհ-
նուց ձեռագործութեան, վաճառման եւ ամ-
քանման վրայ։

—Գործադուրք ի Միացեալ Նահանգս վերջացած են ըստ մեծի մասին, բայց տակաւին կը գտնուի գործաւորաց մէջ քիչ շատ դժգոհութիւն, եւ պայտօնեւ ձեռնարկներ եղած են: Բայց այս հաճոյ չէ յաշտ հասարակութեան, եւ պայտօնը կը ձեռքաւարդուին փութով եւ կը սլաքուին:

—Դաւադրութիւն մը եղած է այրել զՄանտալէ ապրիլ 15ին որ է Պիւրմալոյ տարեւելու: Գաղաքին կրակ տրուեցաւ այլեւայլ տեղերէ, եւ հոյճարակ եղան քանի մը հարկւր տուններ որ են աւելի քան մէկ երրորդը քաղաքին այն մասին որ կը գտնուի քաղաքին պարիսպներէն ներս: Շէնքերէն ու մանք որ կից էին պալատան, հոյճարակ եղան, բայց պալատն աղատուեցաւ: Ապրտաւմքը կը հաւաքին մեծամեծ բազմութեամբ եւ կը ցուցնեն մեծ գործունէութիւն: Յայտնի է թէ երկրին խաղաղացումը կը պահանջէ շատ ժամանակ, եւ թէ կարելի չէ կատարելագործել զայն տոնաց աւելի մեծ զինուորական ուժոյ քան որչափ Մեծին Բրիտանիոյ կառավարութիւնը հոն զրկած է ցարդ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Աղեքսանդր Իշխանն Արեւ. Բումբէլի կուտակալ հաստատող կայսերական հրովարտակը կարգացուեցաւ ի Սոփիա Չատիկին կիրակի օրը: Առաջիկայ կը գտնուէին Իշխանը իւր համազրկեմտիւք, Շաքիր փաշա, հրովարտակը բերողը, Պուլիարիոյ բոլոր պաշտօնական անձինք եւ անթիւ բազմութիւն ժողովրդեան: Կայս. հրովարտակին ընթերցմանէն ետքը յարմար ուղեբձներ խօսեցան Շաքիր փաշա եւ Աղեքսանդր Իշխան:

Հրովարտակին ի Սոփիա ընթերցմանէն անմիջապէս ետքը Աղեքսանդր Իշխան պատրաստուեցաւ մեկնիլ երթալ ի Փիլիպպէ, եւ հանդիսաւոր կերպիւ մտաւ հոն անցեալ երեքշաբթի: Նոր ընդհանուր կուսակալն Արեւ. Բումբէլի սրտեռանդն ընդունուեցաւ տեղւոյն ժողովուրդէն, եւ Պուլիարաց մայր եկեղեցւոյն մէջ կրօնական պաշտաման առաջիկայ գտնուելէ ետքը ընդունեց կուսակալութեան քաղաքական եւ զինուորական իշխանութեանց պետերը կառավարութեան ապաւանքին մէջ: Գիշերն ողջոյն քաղաքը լուսաւորեալ էր պայծառապէս:

—Թէպէտ Սէրվէր փաշայի յանձնուած էր Վեհ. Սուլթանին կողմանէ չնորհաւորական յարգանքներ մատուցանելու պաշտօնն առ Չարն Ռուսիոյ ի Լիվադիա, յիշեալ Փաշայի յանկարծադէպ հիւանդութեան պատճառաւ այն պաշտօնն յանձնուեցաւ Խահմ փաշայի, նախկին պաշտօնէին ներքին գործոց: Նորին Վսեմութիւն ճամբայ ելաւ երկուշաբթի կէս օրէ ետքը կայսերական իրզէտովն շոգենաւուլ, եւ կ'ըսուի թէ պիտի դանէ Չարէն նըշանաւոր սիրալիր ընդունելութիւն: Մ. Նէլիտֆ, Ռուսական ղեսպանը Կոստանդնուպոլսոյ, երբ հասաւ Լիվադիա, ուր կոչուած էր, ընդունեց Չարին կողմանէ Սպիտակ Արծիւի շքանշանը:

—Կայսերական Էրաֆէն որ կը վերաբերի հաստատուելու Օսմանեան պատուիրակներուն պաշտօնն իբրեւ վերաքննիչ մասնախումբ կազմական կանոնադրոյն Արեւ. Բումբէլի, առկաւին չէ եղած, բայց իմացուած է թէ այս պատուիրակը պիտի ըլլան Մաճիտ փաշա եւ Ապրոյ Էֆէնտի, անդամ քաղաքական ժողովոյ: Այս պաշտօնէից ընտրութիւնը կը նկատուի իմաստութեամբ եղած: Եթէ Ապրոյ է

Ֆէնտիի ընտրութիւնը հաստատուի, պիտի ըլլայ միւս եւս օրինակ թէ բարձրագոյն կառուարութիւնն ունեցող պաշտօններ կը հաւանաւորուին Հայու մը Ն. Կ. Վեհափառութեանէն:

—Տէյն Բրեյտի զարնուած հեռագրի մը նայելով Սըր Հ. Տ. Ուոլֆ եւ Մոլթար փաշա կը քննեն Շէյխ Սալէհի առաջարկութիւնները վերստին հաստատել խաղաղութիւն ի հիւսիսային Սուտան: Սա կը պահանջէ կարգուիլ կառավարիչ Տոնկուայի, ընդունելով 50,000 լիւրա կանխիկ, եւ խոստում տարեկան նպատի մը:

Ուստի Հալիպոյի եւ Աստուանի մէջտեղ ընտրող բնիկը կ'ըսեն թէ ապստամբը կը պատրաստուին յառաջ խաղալ օգոստոս ամսուն, երբ Նեղոս շատ կը բարձրանայ:

—Երկուշաբթի գիշեր հրեհ պատահեցաւ Ղալաթիա, եւ տեւեց 6 ժամ մինչեւ որ մարումն արեւ: Իր 60 շէնք հոյճարակ եղան, եւ ամբողջ Պաշար կը հաշուի լինել 50,000 լիւրայի, որոց միայն մի փոքր մասն, ըստ Լէվանթ Էէրաֆէի, ապահովագրեալ էին: Մեծ եպարքոսը եւ այլ պաշտօնակալք փութացին հրկիզեալ վայրը աշխոյժ աղղել ջրհանկիրաց իրենց ներկայութեամբ:

—Յարդ եօթն կասկածելի անձինք բռնուեալ եւ Յունական հիւպատոսարանի բանտը դրուած են: Անոնց վրայ բաւական զօրաւոր նշաններ կը տեսնուին թէ մասնակցութիւն ունէին այն ոճրին մէջ զորմէ գրեցինք մէկ երկու շաբաթ առաջ, թէ չարագործք յարձակեցան Պաշար առաջատանաւուն վրայ եւ սպաննեցին նաւապետը, եւ այլն:

—Կալլիքոյ գետը, որոյ բերանն է Թեսաղոնիկէի մօտ, յորճած է ապրիլ 16ին, եւ քաճ տարած է արջառներ, եւ գործած է մեծ վնաս մերձակայ հողերուն: Բարեբախտապէս եղած չէ կենաց կորուստ:

—Բ. Դուռը Աղեքսանդր Իշխանի ուշագրութիւնն հրաւիրելով սա խնդրոյն թէ Արեւ. Բումբէլի Հարաւային Պուլիարիա կոչուած է, Իշխանն յայտնած է իւր ցաւը եւ վստահացուցած է զԲ. Դուռը թէ այսուհետեւ ուղիղ անուամբ պիտի կոչուի այն: Ըստ այսմ խոստման, Արեւելեան Բումբէլի անունը սկսած է գործածուիլ Պուլիարիոյ պաշտօնական գրութեանց մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Յունական կառավարութեան զօրաց ցըրուումը որոշուած կը թուի: Անցեալ շաբթու ուրբաթ օր Դոնթ տը Մօուի, Գաղիական ղեսպանն յԱթէնս, ըստ Մ. տը Յրէյսինէ ընդունած հրահանգին, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Տէլիեանի հետ եւ լրջօրէն ստիպեց զնա հաւանիլ ցրուել զօրքերը առանց սպասելու Տէրութեանց վերջնագրոյն: Նոյն ժամանակ Խալիպոլոյի գեւքը իբրեւ հրամանատար միացեալ նաւատորմին, կոչած էր միւս ծովականները կազմել պատերազմական ատենն մը եւ յայտարարեց թէ քանի մը նաւեր պարտին միկնիլ զէպի Պիրէոն անմիջապէս որպէս զի իրենց ներկայութեամբ աղղու ընեն Եւրոպայի վերջնագիրը: Ծովակալը ամէնքը հաւանելով, իւրաքանչիւր աղղայնութենէ մէջ մի նաւ ընտրուեցաւ, եւ այսպէս բաղկացաւ 3 նաւով նաւատորմ մը, ըստ որում Գաղիա չմասնակցեցաւ անոնց հետ: Ապրիլ 23 թուականաւ Աթէնքէ զարնուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ 7 նաւերէ բաղկացեալ տորմիդ մը, որոց 4ը էին Անգլիական նաւեր, եւ մէկ մէկ հատ Գերմանական, Աւստրիական եւ Իտալական նաւերէն, երեւցած էին քաղաքին մօտ: Սակայն ասոնք կը թուին տարբեր նաւեր վերոյիշեալ 3էն որք հասան Պիրէոն երկու օր ետքը:

Երկուշաբթի, ապրիլ 26, Մ. Տէլիեանի հաղորդեց միւս հինգ տէրութեանց ղեկավար

նաց Մ. տը Յրէյսինէի հեռագիրը որ կը ստիպէր զնա ցրուել զօրքերը, եւ բուն իւր գրութեան մի օրինակը, զոր զրկած էր Դոնթ տը Մօուի թէ ընդունած էր Գաղիոյ խրատը:

Դեսպանք չհամարեցան զայս համաձայն իրենց հրահանգին, վասն զի Մ. Տէլիեանի ժամանակ չէր որոշուել խոստման կատարմանը, նաեւ վասն զի ղեսպանաց միայն ուղղեալ բերանացի յայտարարութիւն մը չէր կրնար նկատուիլ թէ ունենայ պաշտօնական հանգամանք: Վասն որոյ պահանջեցին անկէ որ 24 ժամու մէջ զրկէ գրաւոր պատասխան իւրաքանչիւր ղեսպանատուն, խոստանալով ցրուել զօրքերը որոշեալ միջոցին, եթէ ոչ վերջնագիրը պիտի զրկուի: Մ. Տէլիեանի չը կամեցաւ զիջանիլ, վստահալով որ, ինչպէս կ'ըսէ, ժողովրդեան մէջ չփոթութիւն կը ծագի: Վստահորոյ վերջնագիրը զրկուեցաւ, աղղարելով Յունաստանի որ զայն ընդունած ժամանակէն հաշուելով մի շաբաթու միջոցին ցրուէ զօրքերը եթէ ոչ պիտի կրէ հետեւանքը: Չսպասելի թէ տէրութիւնը Յունաստանի նաւահանգիստները պաշարելէ աւելի քան պիտի ընեն: Անոնք պաշտօնապէս ծանուցած են Բ. Դուռն թէ տրուած է վերջնագիրը, եւ ըստ Սթամբուլի, Կայսերական կառավարութիւնը հրահանգ տուած է Ահմէտ Էյուպ փաշայի, ընդհանուր հրամանատարին, սկսիլ պատերազմը ի վախճանի ուրոշեալ պայմանաժամուն եթէ Յունաստան չզիջանի: Սահմանեալ աւուրք շաբաթուն կը վերջանան յառաջիկայ չորեքշաբթի, մայիս 5, եւ Յունաստան պարտի որոշում ընել վաղ ընդ փոթ: Բիշ տարակոյն կայ Յունաստանի զիջանելուն, եւ կը յուսանք թէ մեր յաջողութիւնն մէջ կարող պիտի ըլլանք աւելի թէ խաղաղութիւնն է ապահովեալ: Բարի լուր պիտի ըլլայ այն ամենուն առ հասարակ, բայց մանաւանդ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի, որոց երկուքն եւս ծանրաբեռնեալ են ներկայ կացութենէն յառաջ եկած ծախիւք: Կայ միւս եւս պատճառ ուրախանալու զժողովրդեան վաղ ընդ փոթ լուծուելուն համար, որոյ վրայ ուշագրութիւն կը հրաւիրէ Լէվանթ Էէրաֆէ: Հնոտախոր կը գտնուի Աղբիական ծովուն արեւմտեան ափանց վրայ, եւ կայ ծանր փոսնոք, եւ թերեւս հաւանաւ կանուլիւն, թէ պիտի անցնի անոր արեւելեան ափունքը: Եթէ միանգամայն ի մի վայր հաւաքեալ զօրաց մէջ, անոր ծառայման վտանգը կ'աւելնայ յոյժ յոյժ: Զօրաց բանակներու վիճակն ըստ առողջաբանական տեսութեան, հազիւ ուրեք է գոհացուցիչ, եւ ոչ միայն բանակը նշաւակ պիտի ըլլան ակափն մեծապէս, այլ նաեւ կայ վտանգ թէ զինուորք պիտի տանին իրենց հետ ակաթը Պետութեան այլ եւ այլ կողմերը:

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Տէրութիւնը հաւանած են իրենց ղեկավարաց յԱթէնս բռնած ընթացքին: Տառն ուրիշ պատերազմական նաւը եւս երեւցած են Պեղոպոնեսի ծովեղերքը բաց ի Յէն որ խարսխեալ են Պիրէոնի նաւահանգստին մէջ ուր պտորատու կը կենան ընդունել ղեկավարները այն սլարաղային մէջ որ Մ. Տէլիեանի տայ ժխտողական պատասխան: Այն պատառխանը տրուած է, որ ուշագրութիւն կը հրաւիրէ ծանուցադրոյն որ զրկուեցաւ վերջնագրէն առաջ, յորում, Յունական կառավարութիւնը յայտարարած է թէ ընդունած է Գաղիոյ խրատը: Կը մնայ տեսնել թէ տէրութիւնը գոհացուցիչ պիտի համարին այս պատասխանը:

—Սթամբուլ կ'ըսէ թէ 4 վաշտ զօրք զըրկուած է աւելնալու Պիրմայի զօրաց վրայ:

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄՈՑ			
Ապրիլ 19/1, 1886			
Գոնա (Կորնի վճր) 46 48	Բում. Երկ. բաժին 37 73		
ԳՐԱՄԻ, ԾԱՌ ԴՐԱՄ 1005			
Մէճիտիէ 107 37	Բուսիոյ բուլ 90 20		
Մէթալք 98	Նաթուէն 88 5		
Պէշլք 102 5	Գրեմից 51 20		
Ալթըք 102 23	Աշգլ լիւր 110 25		
Մանէթ թղթիւր 9 9			

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆ Ա. ՅԱՊԵ ՊՅՈՒՅԵԱՆ
Ֆիճանճըյար Եօզուլու, Ամիրիզան խան